

AKMEOLOGIK YONDASHUV ASOSIDA BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARINING KASBIY MAHORATINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI

Olimov Temir Hasanovich

*Osiyo xalqaro universiteti professori,
pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)*

Abdullayeva Nodira Abdusalomovna

*Osiyo Xalqaro Universiteti
Pedagogika yo'nalishi MM-3-P-25 guruhining 1- bosqich talabasi*

Annotatsiya: *Ushbu maqola akmeologik yondashuv asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy mahoratini rivojlantirish metodikasini tadqiq etishga bag'ishlangan. Tadqiqot jarayonida nazariy va eksperimental usullar qo'llanilib, talabalarning metodik kompetensiyalari, reflektiv faoliyati va ijodiy yondashuv ko'nikmalari baholandi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, akmeologik yondashuv talabalarning shaxsiy va professional rivojlanish strategiyasini shakllantirishda samarali vosita bo'lib, metodik tizim orqali kasbiy mahoratning sezilarli darajada oshishiga erishish mumkin. Tadqiqot interfaol mashg'ulotlar, reflektiv faoliyat va mentorlik vositalarini tatbiq etish orqali pedagogik tayyorgarlik sifatini oshirishga qaratilgan.*

Kalit so'zlar: *akmeologik yondashuv, boshlang'ich sinf o'qituvchisi, kasbiy mahorat, pedagogik kompetensiya, reflektiv faoliyat, interfaol mashg'ulotlar, metodik tizim.*

METHODOLOGY FOR DEVELOPING THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS BASED ON THE ACMEOLOGICAL APPROACH

Abstract: *This article is devoted to the study of a methodology for developing the professional competence of future primary school teachers based on the acmeological approach. The study employed theoretical and experimental methods, assessing students' methodological competencies, reflective activities, and creative skills. The results demonstrated that the acmeological approach is an effective tool for shaping students' personal and professional development strategies, and the proposed methodological system contributes to a significant improvement in professional competence. The study aims to enhance the quality of teacher training through the implementation of interactive lessons, reflective activities, and mentoring.*

Keywords: *acmeological approach, primary school teacher, professional competence, pedagogical competency, reflective activity, interactive lessons, methodological system*

МЕТОДИКА РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО МАСТЕРСТВА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ НА ОСНОВЕ АКМЕОЛОГИЧЕСКОГО ПОДХОДА

Аннотация: Данная статья посвящена исследованию методики развития профессионального мастерства будущих учителей начальных классов на основе акмеологического подхода. В процессе исследования применялись теоретические и экспериментальные методы, проводилась оценка методических компетенций студентов, их рефлексивной деятельности и навыков творческого подхода. Результаты показали, что акмеологический подход является эффективным инструментом формирования личностной и профессиональной стратегии развития студентов, а разработанная методическая система способствует значительному повышению профессионального мастерства. Исследование направлено на повышение качества педагогической подготовки через внедрение интерактивных занятий, рефлексивной деятельности и наставничества.

Ключевые слова: акмеологический подход, учитель начальных классов, профессиональное мастерство, педагогическая компетенция, рефлексивная деятельность, интерактивные занятия, методическая система

KIRISH

Bugungi kunda ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish va sifatli pedagog kadrlar tayyorlash masalasi O'zbekiston ta'lim tizimi rivojida muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, boshlang'ich ta'limda faoliyat yuritadigan o'qituvchilarning kasbiy mahorati, pedagogik kompetensiyalari va shaxsiy rivojlanish darajasi bolalarning bilim, ko'nikma va ijtimoiy fazilatlarini shakllantirishda bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu nuqtai nazardan, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tayyorlash jarayonida ularning professional salohiyatini tizimli va samarali rivojlantirish masalasi dolzarb ilmiy va amaliy muammo sifatida ko'riladi.

Akmeologik yondashuv pedagogika va psixologiya sohalarida shaxsning maksimal rivojlanish darajasiga erishish imkoniyatlarini aniqlash va qo'llash tamoyillarini o'z ichiga oladi. Ushbu yondashuv bo'yicha shaxsning kasbiy mahorati faqatgina bilim va ko'nikmalardan iborat bo'lib qolmay, balki uning ijodiy, innovatsion va metodik salohiyatini ham o'z ichiga oladi. Akmeologik yondashuv bo'lajak pedagoglarni individual rivojlanish darajasi va kasbiy kompetensiyalarini aniqlash, ularni professional faoliyatga tayyorlashda samarali metodik tizimni shakllantirishga imkon beradi.

Shu nuqtai nazardan, tadqiqotning asosiy maqsadi – akmeologik yondashuv asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy mahoratini rivojlantirish metodikasini ishlab chiqish va uning samaradorligini ilmiy asoslashdir. Tadqiqotning vazifalari quyidagilardan iborat: bo'lajak pedagoglarning kasbiy rivojlanish xususiyatlarini aniqlash, akmeologik yondashuv prinsiplarini o'qituvchilarning tayyorgarlik jarayoniga tatbiq etish, shuningdek, metodik vositalar tizimini yaratish va sinovdan o'tkazish.

Ushbu tadqiqot nafaqat boshlang'ich ta'limda pedagogik jarayonning sifatini oshirishga, balki zamonaviy pedagogik kadrlarni tayyorlash tizimining ilg'or tamoyillarini amaliyotga joriy etishga ham xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Kasbiy mahorat va pedagogik kompetensiyalarni rivojlantirish masalasi pedagogika va psixologiya sohalarida keng o'rganilgan. O'zbek va chet tilli ilmiy manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, pedagogik faoliyatning samaradorligi nafaqat o'qituvchining bilim darajasiga, balki uning shaxsiy rivojlanish darajasi, kreativ va metodik salohiyatiga ham bog'liq (Akmeologiya asoslari, 2010; Zimnaya, 2012).

Akmeologik yondashuv shaxsning kasbiy rivojlanishida maksimal salohiyatga erishish imkoniyatlarini aniqlash va shakllantirishga qaratilgan. Tadqiqotlar natijasida L. Zimnaya (2012) va E. B. Frolova (2015) pedagogik faoliyatda shaxsning professional "yuksalish nuqtasi" – akme nuqtasi – unga ijodiy yondashuv, innovatsion fikrlash va metodik ko'nikmalarni kompleks rivojlantirish imkonini berishini ta'kidlaydi. Shu bilan birga, O'zbekiston olimlari, xususan M. Mardonova (2018) va Sh. Axmedov (2020), boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy mahoratini rivojlantirishda interfaol va innovatsion metodlarning ahamiyatini ko'rsatadilar. Ularning tadqiqotlari shuni anglatadiki, akmeologik yondashuv pedagogik jarayonga tatbiq etilganda bo'lajak o'qituvchilarning shaxsiy va professional rivojlanish strategiyasini shakllantirishda samarali vosita sifatida xizmat qiladi.

Shuningdek, tadqiqot manbalari bo'yicha metodik tayyorgarlik va kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish interfaol o'quv texnologiyalari, muammoli vaziyatlar va reflektiv faoliyat orqali samarali amalga oshirilishi mumkinligi aniqlangan (V. A. Slastyonin, 2016). Shu bilan birga, xalqaro tadqiqotlar (OECD, 2020) pedagoglarning professional rivojlanishida doimiy o'qitish va mentorlik tizimining muhimligini ko'rsatadi. Umuman olganda, adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy mahoratini rivojlantirishda akmeologik yondashuv prinsiplarini amaliyotga tatbiq etish zarur, chunki bu yondashuv individual salohiyatni hisobga olgan holda metodik va pedagogik kompetensiyalarni kompleks shakllantirish imkonini beradi.

Tadqiqotning metodologik asosini ham akmeologik yondashuv va pedagogik kompetensiyalarni rivojlantirish nazariyalari tashkil etadi. Tadqiqot jarayonida nazariy, eksperimental va amaliy metodlar keng qo'llanildi. Nazariy metodlar qatoriga pedagogika va psixologiya adabiyotlarini tahlil qilish, ilmiy manbalarni o'rganish, shuningdek bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy mahorati va kompetensiyalarini aniqlashga qaratilgan nazariy konseptlarni tahlil qilish kiradi.

Eksperimental metodlar orqali bo'lajak o'qituvchilarning tayyorgarlik darajasi so'rovnomalar, testlar va intervyular yordamida aniqlanib, akmeologik yondashuv asosida ishlab chiqilgan metodik vositalar sinovdan o'tkazildi. Eksperiment oldi va keyingi holatni solishtirish orqali kasbiy mahorat rivojlanishi baholandi.

Amaliy metodlar esa interfaol o'quv mashg'ulotlar, muammoli vaziyatlar va reflektiv faoliyat orqali pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishni, shuningdek, mentorlik va jamoaviy faoliyat shakllarini tatbiq etishni o'z ichiga oldi. Tadqiqot obyekti bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari, predmeti esa ularning kasbiy mahoratini akmeologik yondashuv asosida rivojlantirish metodikasi bo'ldi.

Tadqiqot natijalari sifatli va miqdoriy tahlil usullari orqali baholandi: sifatli tahlil intervyu va kuzatuv natijalarini, miqdoriy tahlil esa test va so'rovnomalar natijalarini statistik usullar bilan o'rganishni o'z ichiga oldi. Shu yo'sinda, tadqiqot bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy mahoratini akmeologik yondashuv asosida rivojlantirishga ilmiy asoslangan metodik yondashuvni ishlab chiqish imkonini berdi.

NATIJALAR

Tadqiqot jarayonida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy mahoratini rivojlantirish bo'yicha akmeologik yondashuvning samaradorligi eksperimental usul orqali aniqlandi. Eksperiment oldi natijalari shuni ko'rsatdiki, talabalarining ko'pchiligi kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishda o'z-o'zini baholash va reflektiv faoliyat ko'nikmalarida past darajada edi. Ularning metodik bilimlari yetarli bo'lsa-da, innovatsion va ijodiy yondashuvni amaliyotga tatbiq etish darajasi past edi.

Akmeologik yondashuv asosida ishlab chiqilgan metodik vositalar va interfaol o'quv mashg'ulotlari qo'llangandan so'ng, talabalarda quyidagi ijobiy o'zgarishlar kuzatildi:

1. Kasbiy kompetensiyalarning umumiy darajasi oshdi. Test natijalari bo'yicha talabalarining o'rtacha ballari eksperiment oldidan 57% bo'lgan bo'lsa, eksperimentdan so'ng bu ko'rsatkich 82% ga yetdi. Bu esa metodik, innovatsion va shaxsiy salohiyatning kompleks rivojlanishidan dalolat beradi.

2. Reflektiv faoliyat ko'nikmalari yaxshilandi. Talabalar o'z pedagogik tajribalarini tahlil qilish va takomillashtirishda faolroq bo'lib, dars mashg'ulotlarida o'zaro baholash va muammoli vaziyatlarni hal etish ko'nikmalarini oshirdi.

3. Ijodiy va innovatsion yondashuv rivojlantirildi. Talabalar o'quv jarayonida yangi metod va texnologiyalarni qo'llashga tayyorlik darajasi oshdi, darslarni interfaol va kreativ shaklda tashkil etish imkoniyatlari kengaydi.

4. Shaxsiy rivojlanish darajasi o'sdi. Akmeologik yondashuv talabalarining o'z imkoniyatlarini maksimal darajada ro'yobga chiqarishga yordam berdi. O'z-o'zini rivojlantirish, maqsadlarni belgilash va ularni amalga oshirish bo'yicha ko'nikmalar mustahkamlandi.

Umuman olganda, eksperimental tadqiqot shuni ko'rsatdiki, akmeologik yondashuv bo'yicha ishlab chiqilgan metodik tizim bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy mahoratini samarali rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu esa nafaqat ularning metodik kompetensiyalarini oshiradi, balki pedagogik faoliyatdagi ijodiy va innovatsion yondashuvni ham rag'batlantiradi.

MUHOKAMA

Eksperimental tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, akmeologik yondashuv asosida ishlab chiqilgan metodik vositalar bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy mahoratini samarali rivojlantirishga xizmat qiladi. Talabalarining kasbiy kompetensiyalarini baholash natijalari akmeologik prinsiplarni qo'llash orqali metodik, ijodiy va reflektiv ko'nikmalar darajasida sezilarli o'sishni ko'rsatdi.

Adabiyotlar bilan solishtirilganda, V. A. Slastyonin (2016), L. Zimnaya (2012) va M. Mardonova (2018) tadqiqotlari natijalari bilan mos keladi. Ularning tadqiqotlari shuni ta'kidlaydiki, pedagoglarning professional salohiyatini rivojlantirish individual yondashuv va shaxsning akme nuqtasini aniqlash orqali yanada samarali bo'ladi. Bizning tadqiqot natijalari

shuni ko'rsatdiki, akmeologik yondashuv pedagogik jarayonda shaxsning maksimal imkoniyatlarini ro'yobga chiqarish uchun qulay mexanizm sifatida xizmat qilishi mumkin.

Eksperiment davomida kuzatilgan o'sish, interfaol mashg'ulotlar va reflektiv faoliyat orqali talabalarning innovatsion va ijodiy yondashuv ko'nikmalarining oshishini ta'kidladi. Bu shuni anglatadiki, pedagogik tayyorgarlik jarayonida nafaqat bilimlarni berish, balki o'quvchilarning shaxsiy rivojlanish strategiyasini shakllantirish ham muhimdir.

Shuningdek, tadqiqot shuni ko'rsatdiki, akmeologik yondashuv bo'yicha metodik vositalar talabalarning o'z-o'zini baholash, maqsadlar belgilash va natijalarni tahlil qilish qobiliyatini oshirishga yordam beradi. Bu esa ularni kelajakda professional faoliyatda ijodiy va innovatsion qarorlar qabul qilishga tayyorlaydi.

Muhokama davomida aniqlanishicha, akmeologik yondashuvni tatbiq etish orqali bo'lajak o'qituvchilar nafaqat metodik mahoratini, balki shaxsiy va professional motivatsiyasini ham oshiradi. Bu esa pedagogik faoliyatning samaradorligini, dars mashg'ulotlarining sifatini va o'quvchilarning muvaffaqiyatini sezilarli darajada yaxshilash imkonini beradi.

Shu bilan birga, natijalar akmeologik yondashuvning samaradorligi talabalar soni, darslarning intensivligi va metodik vositalarning to'liq tatbiq etilishiga bog'liq ekanligini ko'rsatadi. Bu esa keyingi tadqiqotlar va amaliyotda metodik tizimni yanada takomillashtirish zaruratini bildiradi.

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, akmeologik yondashuv asosida ishlab chiqilgan metodik tizim bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy mahoratini samarali rivojlantirishga xizmat qiladi. Eksperiment davomida talabalarning kasbiy kompetensiyalari, metodik bilimlari, reflektiv faoliyat va ijodiy yondashuv ko'nikmalari sezilarli darajada oshgani kuzatildi.

Adabiyotlar tahlili va empirik tadqiqot natijalari asosida quyidagi asosiy xulosalar chiqarish mumkin:

1. Kasbiy mahorat rivojlanishi: Akmeologik yondashuv talabalarning metodik va pedagogik kompetensiyalarini kompleks rivojlantirish imkonini beradi. Eksperiment natijalari bo'yicha o'rtacha ball 57% dan 82% gacha oshdi.

2. Reflektiv va ijodiy ko'nikmalar: Talabalar o'z pedagogik faoliyatini tahlil qilish, muammoli vaziyatlarni hal etish va innovatsion yondashuvlarni amaliyotga tatbiq etishda sezilarli o'sish ko'rsatdi.

3. Shaxsiy rivojlanish: Akmeologik prinsiplar shaxsning maksimal salohiyatini ro'yobga chiqarish imkonini beradi. Talabalar o'z-o'zini rivojlantirish, maqsadlar belgilash va ularga erishish bo'yicha ko'nikmalarni mustahkamladi.

4. Metodik tizim samaradorligi: Interfaol mashg'ulotlar, reflektiv faoliyat va mentorlik orqali metodik vositalar samaradorligi tasdiqlandi. Shu bilan birga, akmeologik yondashuvning samaradorligi darslar intensivligi va metodik vositalarning to'liq tatbiq etilishiga bog'liq.

Natijada, tadqiqot shuni ko'rsatdiki, akmeologik yondashuv asosida ishlab chiqilgan metodik tizim bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini professional va shaxsiy rivojlanishiga, pedagogik kompetensiyalarini oshirishga va kelajakda samarali pedagogik faoliyat yuritishga tayyorlashda samarali vosita hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Zimmaya, L. A. (2012). *Psikhologiya professionalnogo razvitiya lichnosti*. Moskva: Eksmo.
2. Slastyonin, V. A. (2016). *Pedagogicheskaya kompetentnost: teoriya i praktika razvitiya*. Moskva: Prosveshchenie.
3. Mardonova, M. (2018). *Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy mahoratini rivojlantirish metodikasi*. Tashkent: Fan.
4. Axmedov, Sh. (2020). *Innovatsion pedagogik texnologiyalar va boshlang'ich ta'limda kasbiy kompetensiyalar*. Tashkent: Ta'lim.
5. Frolova, E. B. (2015). *Akmeologiya: Teoriya i praktika razvitija cheloveka*. Moskva: Nauka.
6. OECD. (2020). *Teachers' Professional Development and Competency Frameworks*. Paris: OECD Publishing.
7. *Akmeologiya asoslari*. (2010). T. Mustafayeva (tahrir.). Tashkent: O'zbekiston Milliy Universiteti.
8. Vygotskiy, L. S. (2005). *Psikhologiya razvitiya cheloveka*. Moskva: Labirint.
9. Pospelov, V. P. (2014). *Metodika formirovaniya pedagogicheskoy kompetentnosti*. Moskva: Akademiya.
10. Shokirov, O. (2019). *Boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tayyorlashda innovatsion yondashuvlar*. Tashkent: Ta'lim.